

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Кривобок А.С., викладачка та студентка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО "Університет менеджменту освіти" НАПН України

У сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства актуалізується соціальна і особистісна значимість професійного вибору та планування професійного майбутнього для активної адаптації людини на ринку праці, який досить стрімко розвивається, успішної соціалізації у динамічному суспільстві, створення стійкого матеріального, соціального та емоційного благополуччя. У ситуації зміни загальної структури зайнятості, підвищення потреби у висококваліфікованих фахівцях, значущості творчого та креативного підходу до виконання професійних завдань, інтелектуалізації професійної діяльності, необхідності в підвищенні мобільності професіоналів, зростає роль суб'єктності особистості, що здійснює професійний вибір.

Йдеться про необхідність усвідомленого, активного і самостійного вибору професії, тобто професійного самовизначення, заснованого не тільки на вимогах сучасного ринку праці і тим більше не на випадкових потребах, а в першу чергу – на розумінні та врахуванні своїх здібностей, інтересів, схильностей та прагнень. У процесі професійного самовизначення людина займає активну позицію: обирає професію і будує свою власну професійну кар'єру за допомогою реалізації особистісного та інтелектуального потенціалу, стаючи потенційним суб'єктом своєї майбутньої професійної діяльності [5].

Проблема професійного самовизначення є предметом численних досліджень вітчизняних і зарубіжних психологів. Однак у зв'язку з багатоаспектністю, складністю і неоднозначністю феномена професійного самовизначення в сучасній психології відсутня усталена система наукових

уявлень про його закономірності, джерела, детермінанти формування та критерії ефективності. Необхідно також відзначити недостатність приділеної уваги системному, цілісному аналізу проблеми професійного самовизначення, при тому що важливість і необхідність саме такого аналізу підкреслюється багатьма дослідниками. Дослідження нерідко носять розрізнений приватний характер та обмежені розробками практичного плану.

Професійне самовизначення – складний системно-динамічний процес, що пронизує різні періоди вікового розвитку людини і має свою внутрішню логіку. Сучасна наука розглядає цей феномен як частину процесу проектування всього життєвого циклу, тобто з точки зору концепції навчання протягом життя [4].

Основою професійного самовизначення є знання учня про світ професій, сформований образ «Я», вміння зіставляти знання про себе та про професійну діяльність тощо. Тому форми та методи профорієнтаційної роботи зі школярами повинні бути спрямованими в першу чергу на самопізнання та розвиток вміння здійснювати аналіз інформації про професії. Особливої актуальності ця проблема набуває із впровадженням у загальноосвітній школі профільного навчання, оскільки вибір учнем профілю навчальної спеціалізації можна розглядати як вибір напряму майбутньої професійної діяльності.

Сучасними науковцями переконливо доведено необхідність активізації професійного самовизначення школярів на основі розвитку у старшокласників здатності до самопізнання та пізнання особливостей ринкового професійного середовища, адекватної самооцінки та оцінки сучасних вимог професій, узгодження власних потреб з вимогами обраної професії.

Механізмами професійного самовизначення є самопізнання, самооцінка та самовдосконалення, котрі складають основу входження молоді людини у певне професійне середовище [5].

Особливу актуальність підготовка до вибору профілю навчання набуває у 8-9-х класах, адже наприкінці 9-го класу учні вже мають визначитися із видом і рівнем продовження освіти після закінчення основної школи.

Необхідність у такому виборі в цьому віці зумовлена і внутрішніми причинами: особистими потребами знайти гідне місце в суспільстві, набувши престижну професію.

У підлітковому та юнацькому віці людина відчуває величезні труднощі у визначенні своїх життєвих цілей і перспектив. Відомо, що у більшості підлітків ще не досить розвинені особисті якості, потрібні для вибору профілю; готовність до вибору і відповідальність за нього, наявність здібностей, знань, інтересів, об'єктивна самооцінка, самостійність, сила волі. До того ж, у дітей цього віку недостатньо знань для вибору профілю навчання і професійного самовизначення: про самого себе, про світ професій, про потреби регіону в певних професіях тощо. Крім того, у них занижена потреба у професійному самовизначенні, у необхідності заробляти на життя. Вони передовіряють вирішення цих питань батькам [3].

Отже, в сьогоденній соціальній ситуації виникли суперечності між необхідністю первинного професійного самовизначення (вибір профілю навчання, вид і рівень продовження освіти), з одного боку, а з іншого – недостатнім розвитком особистісних якостей, відсутністю сформованих мотивів до вибору. Тож сьогодні завдання вчителів - допомогти кожному школяреві у самовизначенні на цьому етапі, в умінні здійснювати свідомий власний вибір, приймати самостійне відповідальне рішення.

У 9 класі учні повинні адекватно визначити необхідність і можливість здобуття ними повної (середньої) загальної, початкової або середньої професійної освіти. Учень повинен зуміти правильно оцінити свої особисті характеристики (схильності, здатності, наявність професійно важливих якостей, рівень самооцінки тощо), економічну доцільність вибору (популярні професії на ринку праці, рівень зарплати, можливість працевлаштування тощо), сформулювати професійно обумовлені цілі здобуття освіти, а потім, з врахуванням можливостей професійного навчання, розробити індивідуальну освітню траєкторію, що сприятиме досягненню поставлених цілей і завдань [3].

Професійні самовизначення розглядається як процес, що охоплює весь період професійної діяльності особистості: від виникнення професійних намірів до виходу з трудової діяльності.

Що ж визначає вибір професії? Відповідаючи на це питання, Е. А. Клімов окреслює вісім основних факторів, що визначають професійний вибір:

- позиція старших, родини;
- позиція однолітків;
- позиція шкільного педагогічного колективу (учителі, класні керівники і т.д.);
- особисті професії і життєві плани;
- здібності та їхні прояви;
- домагання на суспільне визнання;
- інформованість про ті або інші професійні діяльності;
- схильності.

Серед основних факторів вибору професії психологи звичайно називають в наступні [2]:

- інтереси (пізнавальний, професійний інтерес до професії, схильності);
- здатності (як психологічні механізми, необхідні для успіху у визначеному виді діяльності);
- темперамент;
- характер.

Список використаної літератури

1. Мачуський В.В. Формування готовності старшокласників до професійного самовизначення у сфері технічної діяльності в позашкільних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Київ, 2001. 16 с.

2. Тополь О.В. Формування готовності старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Київ, 1997. 22 с.

3. Максименко С.Д. Прогнозування розвитку особистості як наукова проблема /С. Д. Максименко // Наук. Вісник Миколаївського держ. пед. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського; серія «Психологічні науки». – Миколаїв: ТОВ «Фірма «Ліон»,2010. – Т. 2, вип. 5. – С. 3 – 19.

4. Чечко І.І. Професійне самовизначення старшокласників як передумова успішної професійної самореалізації та кар'єрного розвитку / Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія - № 3 - 2020

5. Оліховська Л.П. Теоретичні основи професійного самовизначення: психологічний аспект / Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота.» - 2016. – Випуск 2